

Analiza rezultata prvog dijela kvartalnog istraživanja percepcije građana o korupciji u Bosni i Hercegovini

Situacija u Bosni i Hercegovini po pitanju korupcije postaje alarmantna. Dok se zemlje iz okruženja sve uspješnije bore protiv ove, sveprisutne, pandemije, korupcija u Bosni i Hercegovini pokazuje svoj endemski karakter. Još 2006. godine, Bosna i Hercegovina je na Indeksu percepcije korupcije (Corruption Perception Index) zauzimala 93. mesto od 163 zemlje, zajedno sa Argentinom, Armenijom, Eritrejom, Sirijom i Tanzanijom. U 2007. godini, Bosna i Hercegovina se popela na 84. mesto, u društvo zemalja kao što su Gabon, Jamajka, Kiribati, Lesoto, Makedonija, Maldivi, Crna Gora, Svazilend i Tajland, na ljestvici od ukupno 179 zemalja svijeta. Godinu dana kasnije, 2008. godine, Makedonija se već nalazi na 72. mjestu, a Crna Gora na 85. dok se Bosna i Hercegovina spušta na 92. mjesto među Alžir, Lesoto, Šri Lanku, Benin, Gabon, Guatemalu, Jamajku, Kiribate i Mali, ovaj put u istraživanju koje je obuhvatilo 180 zemalja. Na korupciju najosjetljivija tačka u Bosni i Hercegovini (BiH), prema svim relevantnim pokazateljima, su političke stranke. U zadnjoj studiji Globalnog barometra korupcije (Global Corruption Barometer) bosansko-hercegovačke političke stranke su ocijenjene kao najkorumpiranije među političkim strankama jugoistočne Europe¹ a ujedno i najkorumpiranijim segmentom javnog života u BiH. Veoma korumpiranim ocijenjeni su zakonodavna vlast, ekonomski sektor, mediji, obrazovni sistem, sudstvo, zdravstvo, policija i poreska uprava, a najkorumpiraniji među istim segmentima u regionu jugoistočne Europe, su prema ovoj studiji, bosansko-hercegovačka zakonodavna vlast, ekonomski sektor, mediji i policija. Svi ovi pokazatelji nam govore da je korupcija u BiH sistemska (sustavna), jer zahvaća sve sektore i teško se može potpuno izbjeći.

Kada su u pitanju anonimne ankete koje se sprovode među građanima, ispitanici iz Bosne i Hercegovine su i najpesimističniji među stanovnicima jugoistočne Europe kada je korupcija u pitanju. 69% ispitanika Globalnog barometra korupcije bilo je 2007. godine mišljenja da će korupcija u naredne tri godine porasti, 13% je smatralo da će ostati na istom nivou a 18% ispitanih tvrdilo je da će se u naredne tri godine korupcija smanjiti. Primjera radi, u Albaniji je samo 18% građana smatralo da će se korupcija povećati, u Makedoniji 25%, u Srbiji 34%. U istraživanju² koje je u maju 2008. godine sproveo Centar za istraživačko novinarstvo u suradnji sa Prism Research, 82% građana je korupciju smatralo ozbiljnim problemom sa kojim se bosansko-hercegovačko društvo danas susreće. U istom mjesecu, Transparency International BiH objavio je kako su korumpirani privatizacijski “deal”-ovi u 2007. godini državu koštali oko 250 milijuna eura.

Transparency International je u 2009. godini pokrenuo projekat “Promoviranje antikorupcijskih reformi” koji financira Ambasada Kraljevine Norveške u BiH. Cilj projekta je pridonijeti formuliranju, razvoju i implementaciji antikorupcijskih politika i strategija, dati pokretačku snagu zagovaranju političkih linija i institucionalnim reformama povezujući rad javnih institucija, medija, civilnog društva pod lupom javnosti u namjeri postizanja što veće društvene odgovornosti antikorupcijskih mjera i praksi i pružiti pravnu pomoć žrtvama i svjedocima korupcije. Projekat je tako osmišljen da zadovolji edukativne, korektivne i preventivne kriterije.

---

¹ Region jugoistočne Europe u ovoj studiji obuhvata Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Kosovo, Makedoniju, Srbiju i Tursku.

² Studija Global Integrity 2008 (<http://report.globalintegrity.org/>).

O organizaciji

Transparency International (TI) je međunarodni pokret posvećen borbi protiv korupcije i jedini takve vrste u svijetu. Organizacija, osnovana 1993. godine, danas ima svoje ogranke u skoro 100 zemalja svijeta. U Bosni i Hercegovini TI djeluje od 23. veljače 2001. godine a punu akreditaciju kao priznanje uspješnog rada, dobio je 12. listopada 2002. godine. U proteklih sedam godina rada, Transparency International Bosne i Hercegovine (TI BiH) je postao vodeća leaderska snaga unutar civilnog društva koja inicira mehanizme za promjenama u društvu stvarajući društvenu koaliciju i uvezujući organe vlasti, privatni sektor i civilno društvo u borbu protiv korupcije.

U okviru ovogodišnjeg kvartalnog istraživanja korupcije TI BiH istražuje stavove građana i analizira promjene i uzroke tih promjena u kvartalnim razmacima. Prvo u nizu ovih istraživanja je sprovedeno u prvom tromjesečju 2009. godine. Anketu na terenu obavila je agencija Prism research na teritoriju cijele Bosne i Hercegovine. Istraživanje je obavljeno između 10. i 25. ožujka 2009. godine a podaci su prikupljeni metodom face-to-face intervju na uzorku od cca. 1000 ispitanika. Domaćinstva su birana slučajnim odabirom pri čemu je ispitanik³ bila osoba koja je u trenutku ispitivanja posljednja od svih u domaćinstvu imala rođendan, a starija je od 18 godina. Ovo istraživanje po svojim svojstvima predstavlja reprezentativan uzorak domaćinstava na području cijele Bosne i Hercegovine.

Problem korupcije

Korupcija je kompleksna društvena pojava koja postoji od kada postoje organizirani oblici društva i definira se na mnogo različitih načina. Riječ dolazi iz latinskog jezika, gdje «*corrumpere*» znači «*sломити*» ili «*razbiti*» i ukazuje na razbijanje određene cjeline, odnosno reda u društvu. Šimac (2004., str. 3) definira korupciju kao pojavu, kod koje se, «uz pomoć obećanja, odnosno nuđenja koristi ili novca, navodi drugu osobu, koja ima neku odgovornost ili ovlast da djeluje protivno pravu i svojoj dužnosti»⁴.

Danas su najprihvaćenije dvije definicije korupcije koje određuju korupciju kao «zloupotrebu povjerene moći za ostvarivanje vlastite koristi» (Transparency International⁵) i «zloupotrebu javnih ovlaštenja kako bi se stekla lična korist» (Svjetska banka⁶). Korupcija se može definirati i u obliku matematičke formule: Korupcija = diskrecijske ovlasti + monopol odlučivanja – obveza podnošenja računa.⁷

Korupcija najčešće pogađa sferu države i javnih ustanova, ali se događa i u privatnoj sferi, gdje se država ne pojavljuje. Pri korupciji u javnoj sferi radi se o situacijama u kojima državni službenik ili izabrani predstavnik neke od vlasti protuzakonito raspolaže pravima, ovlastima, ili sredstvima koja su javna odnosno državna, entitetska, kantonalna, gradska ili općinska.

---

³ Ako se neki od izraza upotrebljenih u ovoj analizi odnosi na fizičke osobe, sve izraze u muškom rodu treba tumačiti na način da obuhvaćaju i osobe ženskoga spola, i obrnuto.

⁴ Šimac, N. (2004). Protiv korupcije. Udruga za demokratsko društvo: Zagreb i Split.

⁵ Pope, J. (2000). The TI Source Book. Confronting corruption. The Elements of a National Integrity System. Transparency International: Berlin i London.

⁶ „Corruption is the abuse of public office for private gain”. Ova definicija se nalazi u dokumentu odjela za smanjivanje siromaštva i gospodarsko upravljanje (Poverty Reduction and Economic Management) Svjetske banke pod naslovom “Pomaganje državama u suzbijanju korupcije – Uloga Svjetske banke” (Helping Countries Combat Corruption – The Role of the World Bank) u izdanju Svjetske banke, septembra/rujna 1997. godine.

⁷ Klitgaard R. (1996). Cleaning Up and Invigorating the Civil Service. World Bank: Washington.

Protuzakonito u ovom smislu znači ne u općem, javnom interesu, nego u privatnom i ne po važećem pozitivnom pravu, odnosno po zakonima, nego za mito i u kovertama. Odatle i kolokvijalno povezivanje tih pojmova, kada se spominju mito i korupcija. Svaka korupcijska djelatnost uvijek uključuje bar dvije strane - nečasnog službenika i nesavjesnog građanina.

Korupcija u Bosni i Hercegovini

Bosna i Hercegovina je potpisnica konvencije Ujedinjenih Nacija za borbu protiv korupcije (Mérida Convention), ali nije potpisala dodatni protokol Savjeta Europe Konvenciju krivičnog zakona o korupciji. Bosna i Hercegovina još uvijek nije harmonizirala svoje zakonodavstvo sa Konvencijom krivičnog zakona o korupciji Vijeća Europe. Prema posljednjem izvještaju Europske Komisije iz 2008. godine⁸, Bosna i Hercegovina nije napravila napredak u osiguranju pune implementacije Nacionalne antikorupcijske strategije i njenog Akcijskog plana iz 2006. godine. Da bi se složena korupcijska situacija u BiH popravila bilo bi potrebno izgraditi jasne mehanizme odgovornosti (političke, materijalne i krivične) uz garanciju nezavisnosti tužiteljstva i sudstva, razbiti postojeće ekonomske monopole i njihovu povezanost sa politikom i nastaviti sa reformama uz kontrolu njihove učinkovitosti, kao i jačanje institucija civilnog društva.

TI BiH i Fond Otvoreno društvo BiH (FOD BiH) još 2007. godine obratili su se Parlamentarnoj skupštini BiH inicijativom putem koje su tražili usvajanje strategije za borbu protiv korupcije od strane Parlamentarne skupštine BiH, obvezivanje svih nositelja aktivnosti predviđenih strategijom da razviju odgovarajuće akcione planove sa jasnim linijama odgovornosti, utemeljivanje strateških dokumenata odgovarajućim analizama i istraživanjima, predviđanje strategijom i definiranje mehanizama monitoringa i evaluacije implementacije strategije, te osiguravanje koordinacije aktivnosti kroz odgovarajuće koordinacijsko tijelo, usaglašavanje budžetskog planiranja sa planiranjem strateškog okvira za borbu protiv korupcije, i osiguravanje odgovarajućih sredstava za realizaciju planiranih aktivnosti i strategijom jasno predviđanje dosljednog i potpunog prihvatanja i implementacije svih relevantnih međunarodnih instrumenata u ovoj oblasti. Rezultati istraživanja potvrđuju da građanima BiH nedostaje jasna strategija za borbu protiv korupcije i formiranje antikorupcionog tima.

Problemi društva viđeni očima građana

Sve dosadašnje relevantne studije izvještavaju da građani BiH problem korupcije smatraju ozbiljnim društvenim problemom. TI redovito ispituje stavove građana o korupciji. Cilj ovog istraživanja u kojem će se svakog tromjesečja anketirati građani BiH je identificirati pojavu korupcije, oblike, intenzitet i lokacije na kojima se korupcija pojavljuje, ustanoviti uzroke i faktore koji pogoduju širenju korupcije, utvrditi posljedice koje korupcija ostavlja na pojedinca i društvenu zajednicu u cjelini, prikupiti individualna iskustva te preporuke građana, ispitati učinkovitost metoda borbe protiv korupcije, identificirati razlike u osjetljivosti na korupciju među institucijama i područjima javnog djelovanja, te utvrditi kvartalne pomake u percepciji korupcije u odnosu na prethodne periode i uz presjek trenutnog stanja utvrditi i promjene u percepciji učinkovitosti proklamiranih anti-

---

⁸Bosnia and Herzegovina 2008 Progress Report Brussels, 05.11.2008.
(http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/bosnia_herzegovina_progress_report_en.pdf)

korupcijskih programa i mjera. Istraživanje treba odražavati vjerodostojnu sliku koju građani imaju o problemu korupcije u Bosni i Hercegovini.

Istraživanje je u saradnji sa Prism Research sprovedeno između 10. i 25. marta/ožujka 2009. godine na uzorku od cca. 1000 ispitanika u terenskoj anketi metodom face-to-face intervjua. Grafikoni 1-4 prikazuju geografske i socio-demografske karakteristike uzorka. Po svojim osobinama, uzorak je reprezentativan za domaćinstva na području cijele BiH.

Geografske karakteristike uzorka

		N	%
Entitet	FBiH	606	60,6
	RS	367	36,7
	Distrikt Brčko	27	2,7
Područje	Bošnjačko većinsko područje	507	50,7
	Hrvatsko većinsko područje	99	9,9
	Srpsko većinsko područje	367	36,7
	Distrikt Brčko	27	2,7
Tip naselja	Grad	484	48,4
	Selo	516	51,6

Grafikon 1.

Socio-demografske karakteristike uzorka 1

		N	%
Spol	Muški	490	49,0
	Ženski	510	51,0
Godine starosti	18-35 godina	313	31,3
	36-50 godina	259	25,9
	51 godina i više	428	42,8
Nacionalnost	Bošnjačka/Muslimanska	538	53,8
	Srpska	295	29,5
	Hrvatska	127	12,7
	Neka druga	18	1,8
	Ne želi odgovoriti	22	2,2

Grafikon 2.

Socio-demografske karakteristike uzorka 2

		N	%
Obrazovanje	Bez osnovne škole ili nezavršena osnovna škola	125,8	12,6
	Završena osnovna škola	189,3	18,9
	Srednja škola/gimnazija	547,9	54,8
	Viša škola (6 stepen)	70,1	7,0
	Fakultet (7 stepen)	60,6	6,1
Radni status	Radite/Zaposleni ste	286	28,6
	Ne radite/Nezaposleni ste	711	71,1
	Bez odgovora/Odbijanje	3	0,3

Grafikon 3.

Socio-demografske karakteristike uzorka 3

		N	%
Primanja	Do 100 KM	80	8,0
	101 - 300 KM	196	19,6
	301- 500 KM	190	19,0
	501 - 700 KM	122	12,2
	701- 900 KM	73	7,3
	901 – 1 100 KM	40	4,0
	1 101 – 1 500 KM	29	2,9
	1 501 – 2 000 KM	28	2,8
	2 001 – 3 000 KM	9	0,9
	Preko 3 000 KM	3	0,3
	Ne želi odgovoriti	232	23,2

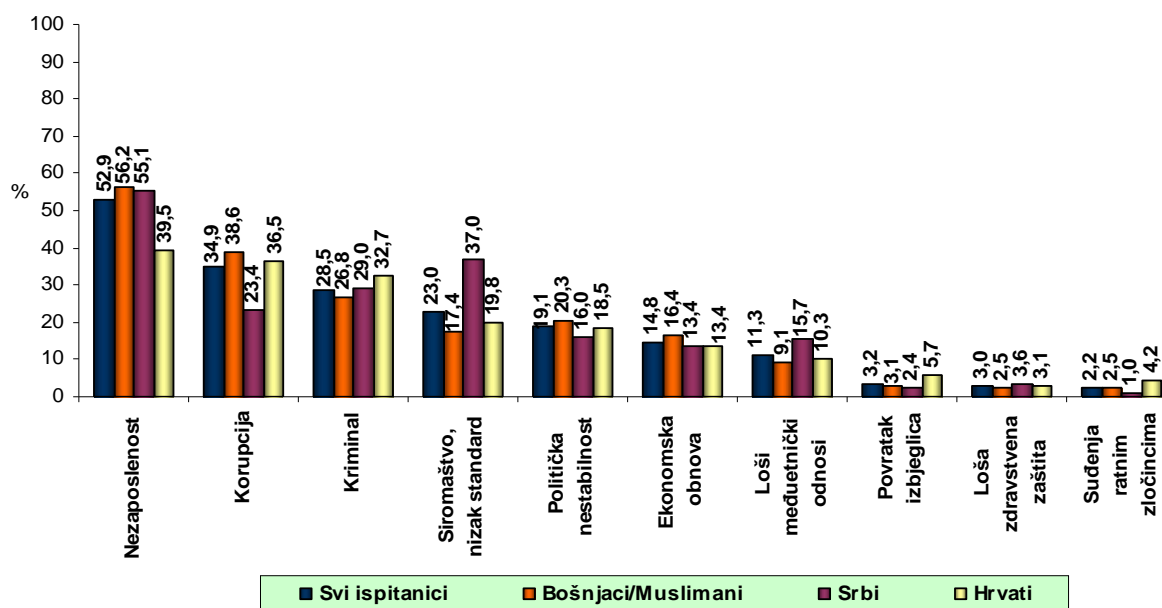
Grafikon 4.

U prvom dijelu kvartalnog istraživanja percepcije građana BiH o korupciji 2009. godine, 39% ispitanika bošnjačke i 37% ispitanika hrvatske nacionalnosti smatraju korupciju najozbiljnijim društvenim problemom dok ih među ispitanicima srpske nacionalnosti to misli 23%.

Prema mišljenju 53% ispitanika ovog istraživanja najozbiljniji društveni problem je nezaposlenost. U istraživanju javnog mnijenja⁹ koje je TI BiH sproveo u lipnju 2008. godine to mišljenje je imalo tek 30% ispitanih, dok je za 27% stanovništva najveći problem bilo siromaštvo, a korupcija tek za njih 16%.

28% ispitanika ovog istraživanja vidi kriminal, a 19% ispitanih političku nestabilnost kao najozbiljniji društveni problem. Razlika u percepciji građana bošnjačke i hrvatske od percepcije građana srpske nacionalnosti u ovom istraživanju može biti uvjetovana razlikom u praćenju medija i slabijim tretmanom problema korupcije u informativnom programu i štampanim medijima u Republici Srpskoj.

Po Vašem mišljenju koji je među ovdje navedenim najozbiljniji problem sa kojim se naše društvo danas suočava?

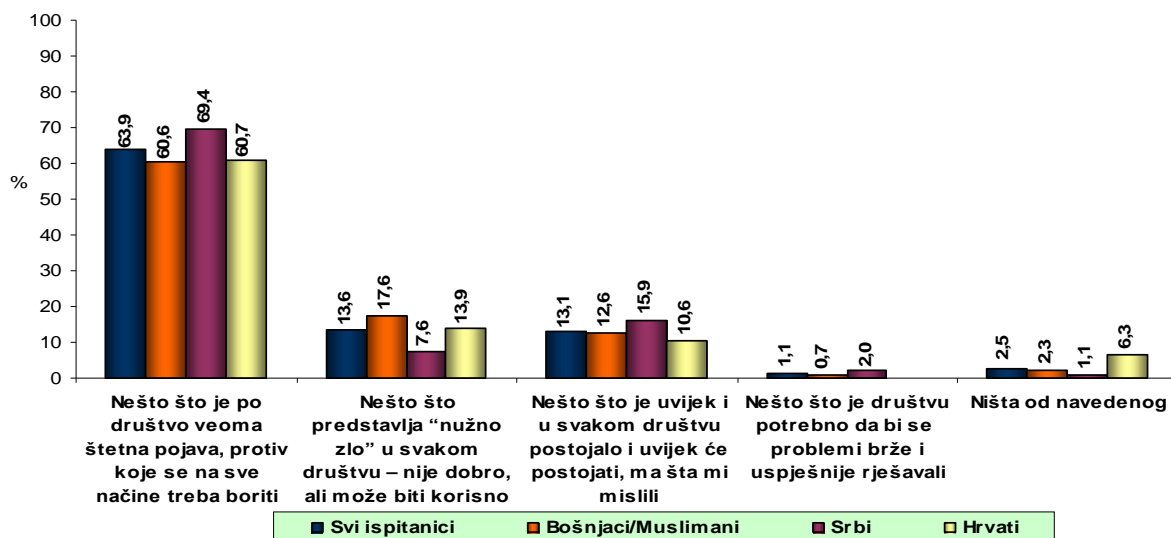
Grafikon 5.

Pojava korupcije i njena percepcija

Kada je u pitanju vrijednosni sud korupcije, građani većinom (64%) imaju mišljenje da je korupcija pojava koja je veoma štetna za društvo i da se protiv korupcije treba na sve načine boriti, 14% ispitanika smatra korupciju nužnim zlom koje postoji u svakom društvu odnosno nečim što nije dobro ali je može biti korisno, pri čemu takvo mišljenje češće zastupaju ispitanici srpske nacionalnosti (18%) od ostalih. Za 13% ispitanika korupcija je pojava koja je uvijek i u svakom društvu postojala. Ovakvi rezultati su očekivani, obzirom da korupcija pored ogromnog osiromašenja društva i velikog broja gubitnika, stvara i malobrojne dobitnike koji na ovaj način dolaze do sticanja dobiti.

⁹ Studija percepcije korupcije i izbori 2008 sa <http://ti-bih.org/Articles.aspx?ArticleId=bde69657-f948-448b-9dda-433e7e9e00f4>.

Danas se često govori o pojavi korupcije, tj. zloupotrebe službenog položaja radi sticanja lične koristi. Šta po Vašem mišljenju korupcija prije svega predstavlja?

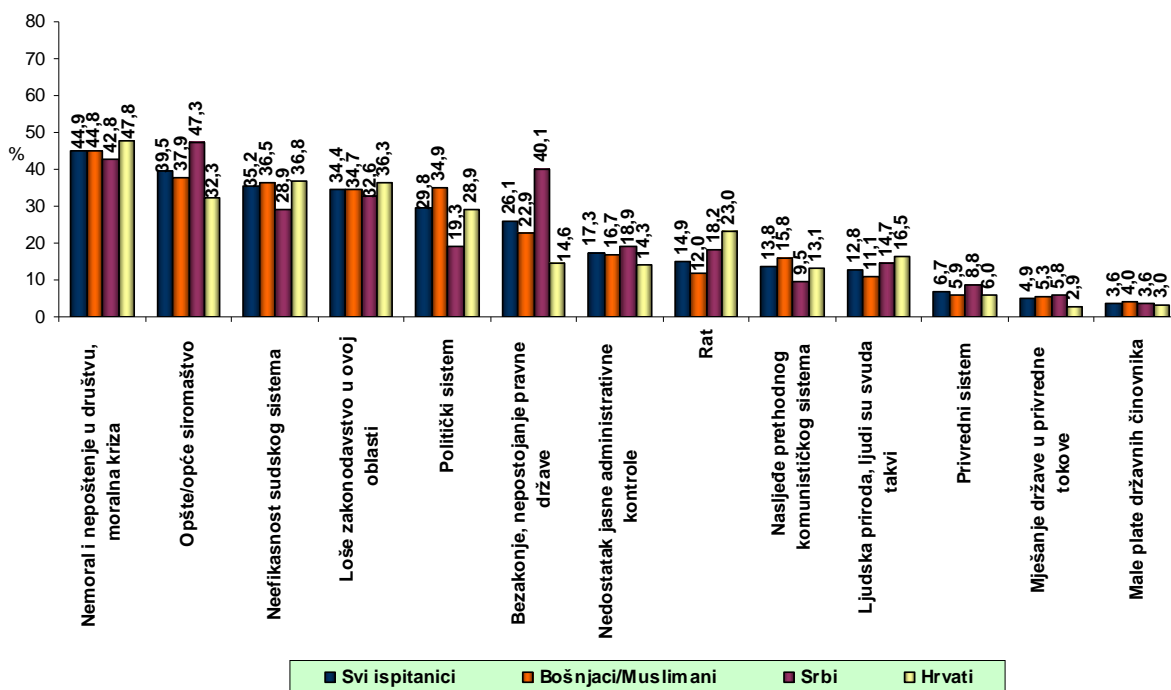

Grafikon 6.

Uzroci raširenosti korupcije u Bosni i Hercegovini

Za glavni uzrok raširenosti korupcije u Bosni i Hercegovini ispitanici navode nemoral i nepoštenje u društvu i krizu morala (sa 64%). Ispitanici srpske nacionalnosti primjećuju više nego ostali opće siromaštvo i bezakonje u društvu, odnosno nepostojanje pravne države. S druge strane, 37% ispitanika bošnjačke i hrvatske nacionalnosti vide uzrok raširenosti ove pojave u neefikasnosti sudskog sistema a 37% hrvatske i 35% bošnjačke nacionalnosti u lošem zakonodavstvu u ovoj oblasti. Ovi rezultati potvrđuju nalaze Globalnog barometra korupcije iz 2007. godine.

Koji su po vašem mišljenju osnovni uzroci raširenosti korupcije u našem društvu?

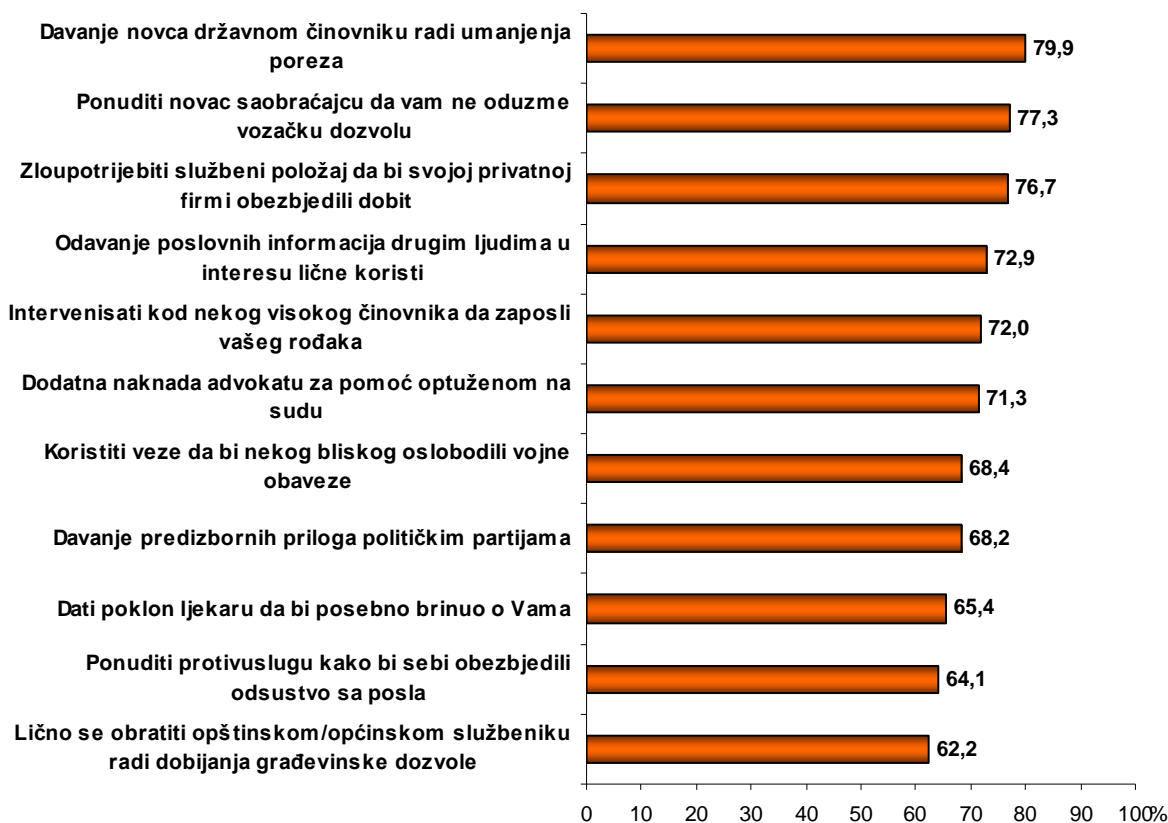
Grafikon 7.

Identificiranje korupcije

Među pojavne forme korumpiranog ponašanja ispitanici identificiraju davanje novca državnom službeniku radi umanjenja poreza, nuđenje novca prometniku da ne oduzme vozačku dozvolu, zloupotrebu službenog položaja da bi se svojoj, privatnoj, firmi osigurala dobit, odavanje poslovnih informacija drugim ljudima u interesu lične koristi, interveniranje kod nekog visokog činovnika da zaposli osobu u srodstvu, davanje dodatne naknade odvjetniku za pomoć optuženom na sudu, korištenje veze da bi se neko blizak oslobodio vojne obaveze, davanje predizbornih priloga političkim strankama, davanje poklona ljekarima za posebnu brigu, nuđenje protuusluga kako bi se osiguralo odsustvo sa posla i osobno obraćanje općinskom službeniku radi dobijanja građevinske dozvole.

Najviše ispitanika smatra davanje novca državnom službeniku radi umanjenja poreza (80%) pojavnim oblikom korupcije, te nuđenje novca prometniku da ne bi vozačka dozvola bila oduzeta (77%) i zloupotrebu službenog položaja radi osiguranja dobiti vlastitoj privatnoj firmi (također 77%).

Koji od slijedećih postupaka spadaju po vama u pojavu "korupcije"? (Svi ispitanici)

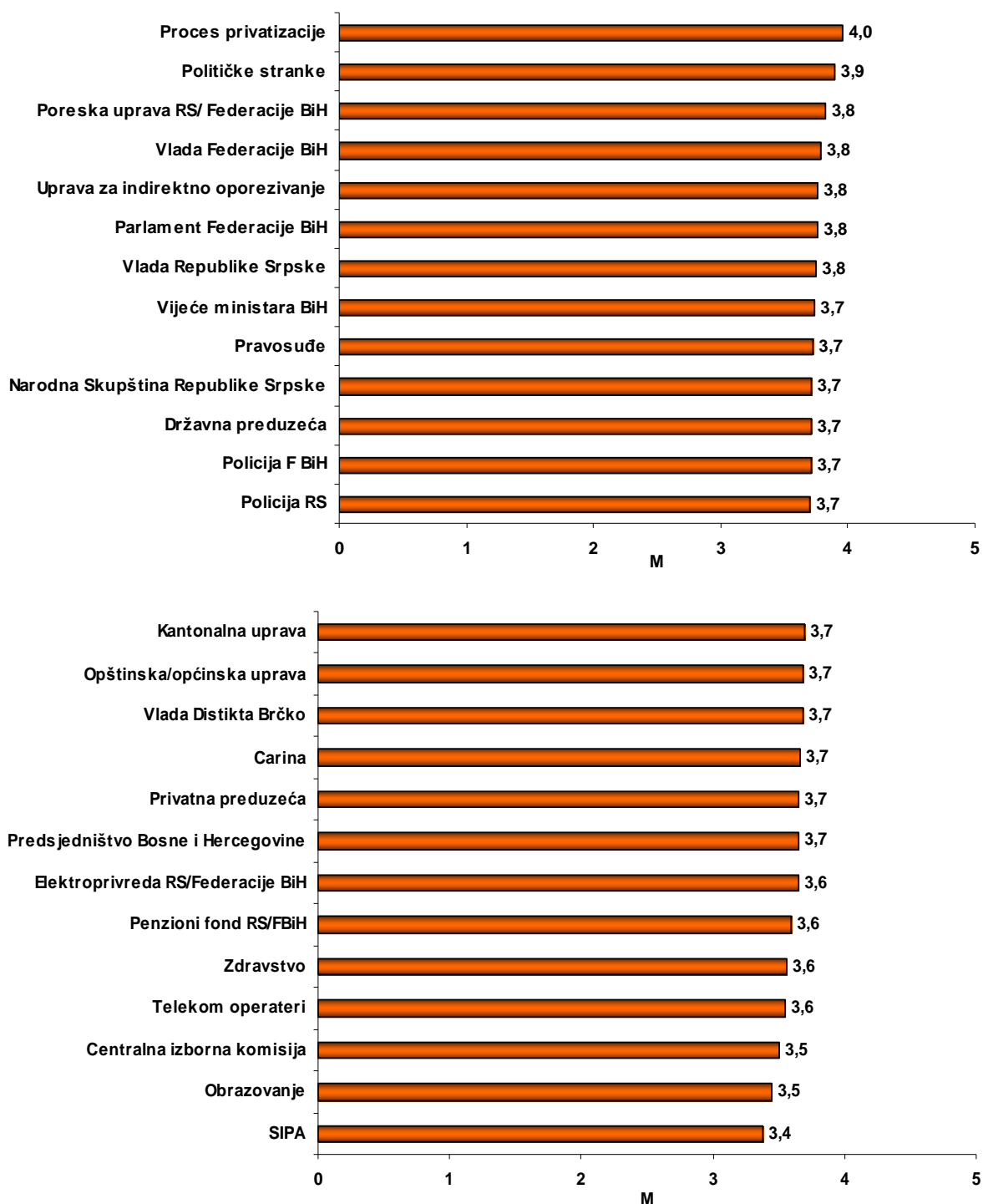
Grafikon 8.

Oblasti i institucije u kojima je korupcija najprisutnija

Korupcija je, prema ispitanicima, najprisutnija u procesu privatizacije i u političkim strankama dok je SIPA institucija u kojoj, po mišljenju ispitanika, najrjeđe dolazi do korupcije dok ispitanici srpske nacionalnosti smatraju najmanje korumpiranom oblast zdravstva. U istraživanju TI BiH iz 2008. godine građani (70%) također smatraju da su političke stranke najkorumpiranije institucije. Globalni barometar korupcije iz 2007. godine identificira također političke stranke Bosne i Hercegovine kao najkorumpiraniji segment javnog života kao i najkorumpiranijim političkim strankama u jugoistočnoj Europi. Politička neprincipijelnost, netransparentnost u radu i odlučivanju, interna dogovaranja i koaliranja su mogući uzroci ovakvog stava građana.

**U kojoj je mjeri je po vašem mišljenju, korupcija prisutna u slijedećim oblastima društvenog života?
(Svi ispitanici)**

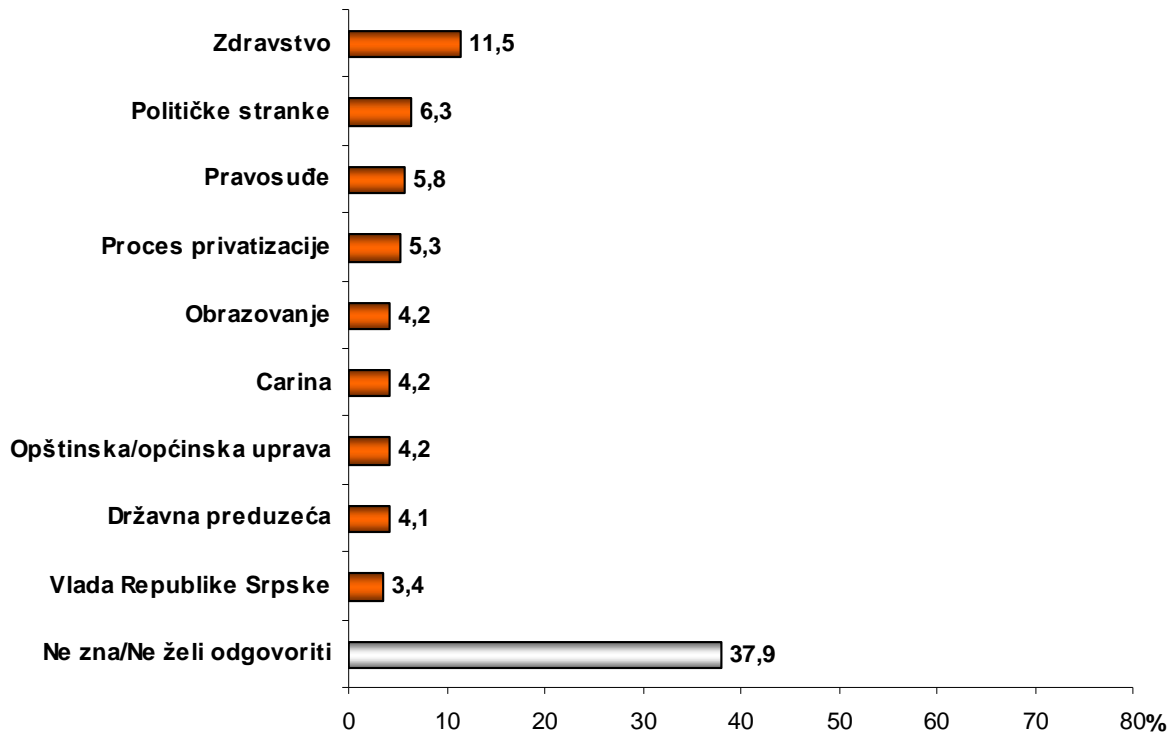

Grafikon 6.

Više od trećine ispitanika ovog istraživanja ne zna ili ne može navesti oblast javnog života odnosno instituciju u kojoj je korupcija najzastupljenija. Za ostale ispitanike i to one bošnjačke nacionalnosti, to je oblast zdravstva, za ispitanike srpske nacionalnosti proces privatizacije dok ispitanici hrvatske nacionalnosti smatraju da do korupcije najviše dolazi u

domenu pravosuđa. Veliku ulogu u percepciji građana igraju mediji kao i tretman određenih tema kroz medije, tako da su teme koje su bile medijski aktivne u trenutku anketiranja u martu/ožujku 2009. godine (privatizacija u RS-u, pravosudni skandali, problemi zdravstva) ostavile i najjači dojam na ispitanike.

**U kojoj od navedenih institucija/oblasti je po vašem mišljenju korupcija najviše rasprostranjena?
(Svi ispitanici)**

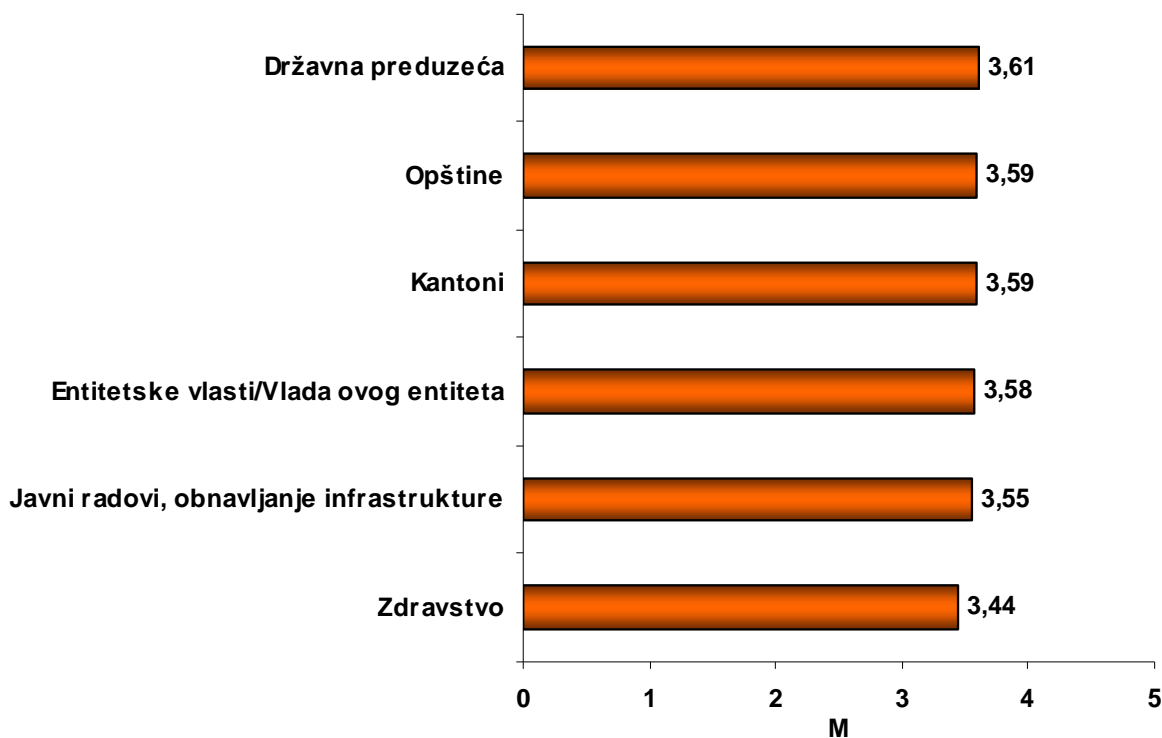

Grafikon 10.

Sektor javnih nabavki

Osjetljivost sektora javnih nabavki na korupciju primijećena je u velikoj mjeri od strane građana BiH i u ovom istraživanju. Raširenost korupcije u poslovima javnih nabavki (državnih kupovina) je za ispitanike u državnim poduzećima, opštinama, kantonima, entitetskim vlastima, oblasti javnih radova i zdravstva podjednako raširena. Ispitanici bošnjačke nacionalnosti vide najveću raširenost pri javnim nabavkama u državnim poduzećima, ispitanici srpske nacionalnosti u entitetskoj vlasti dok ispitanici hrvatske nacionalnosti vide najraširenijom korupciju u poslovima javnih nabavki u opštinama.

**U kojoj mjeri po Vašem mišljenju raširena korupcija u poslovima javnih nabavki (državnih kupovina) u slijedećim oblastima?
(Svi ispitanici)**

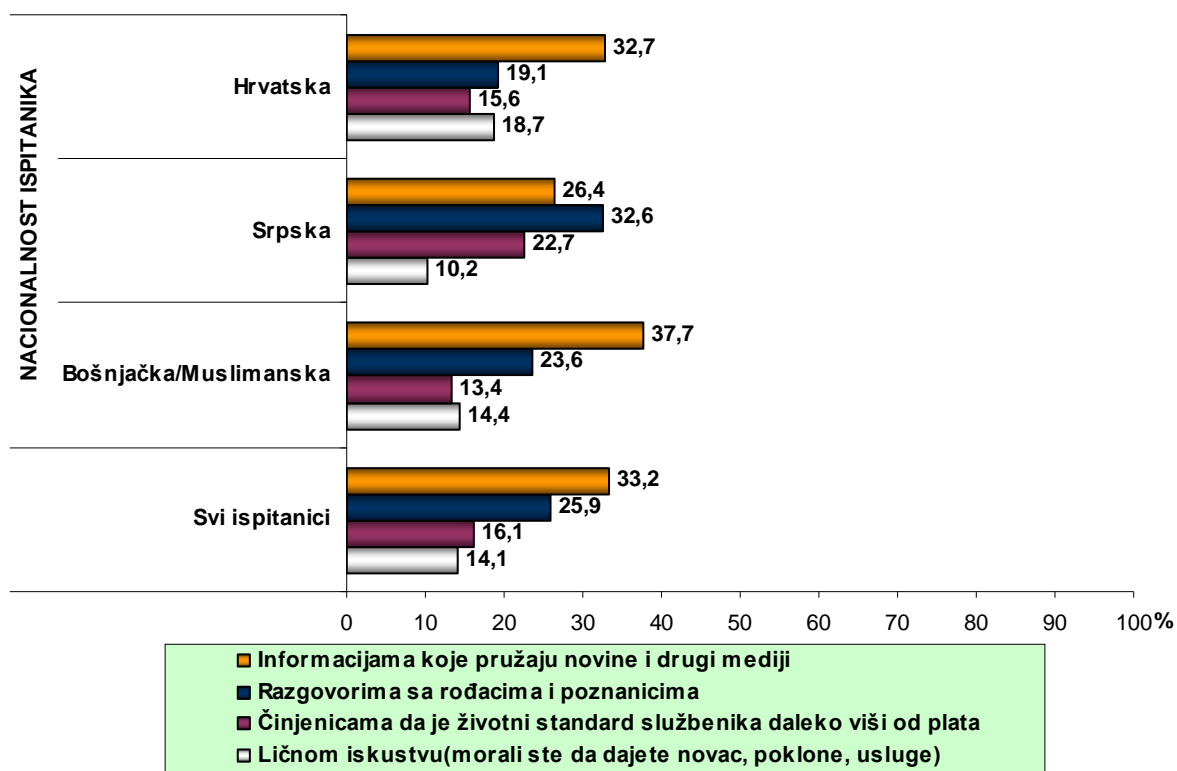
Grafikon 11.

Vlastito iskustvo sa korupcijom

Pojavne oblike korupcije Heidenheimer dijeli na crnu, sivu i bijelu. Crna korupcija je najteža, sistemski se priprema, u nju su uključene osobe koje zauzimaju važna mjesta u javnoj upravi i radi se o pronevjeri velikih svota novca. Ovu vrstu korupcije javno mnjenje odlučno osuđuje, a krivični zakon u načelu kažnjava. Sivu korupciju javno mnjenje osuđuje, ali je političari toleriraju (primjerice nezakonito financiranje političkih stranaka u Francuskoj do 1988.). Bijela korupcija je najblaža po društvenim posljedicama, i nju javnost tolerira. Tu spada brisanje prometne kazne, prolaženje preko reda u različitim upravnim postupcima, sitna poreska utaja i slično. Obzirom na rezultate ovog istraživanja, građani Bosne i Hercegovine najviše iskustva imaju sa različitim oblicima bijele korupcije dok o crnoj dobijaju informacije kroz medije.

Procjena o raširenosti korupcije se za trećinu ispitanika upravo zasniva na informacijama koje pružaju novine i drugi mediji, a za ispitanike srpske nacionalnosti češće su razgovori sa rođacima i poznanicima izvor informacija o korupciji. Lično, direktno iskustvo, situaciju u kojoj su građani bili primorani dati mito, imalo je 19% ispitanika hrvatske nacionalnosti, 14% bošnjačke i 10% ispitanika srpske nacionalnosti.

Da li je vaša procjena o raširenosti korupcije kod nas zasnovana prvenstveno na ...?

Grafikon 12.

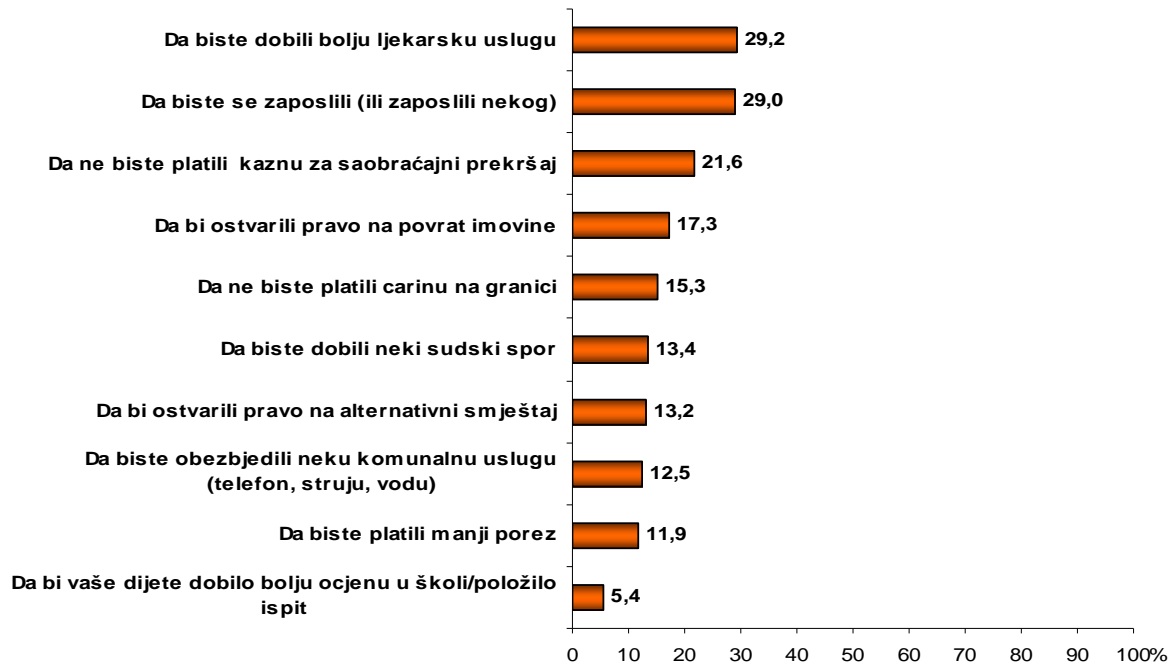
Spremnost za plaćanje mita je podjednaka kod pripadnika sve tri nacionalnosti u Bosni i Hercegovini. Situacije u kojima bi građani pristali davati mito su najčešće za dobivanje bolje zdravstvene usluge, pri zapošljavanju i u slučajevima kada naprave prometne prekršaje. Većina ispitanika (29%) priznaje da bi najčešće platili mito za bolju ljekarsku uslugu i da bi se zaposlili (ili zaposlili nekog svog) dok su ispitanici hrvatske nacionalnosti skloniji od ostalih platiti mito da bi izbjegli plaćanje kazne za prometni prekršaj.

Zbog ostvarivanja prava na povrat imovine 17% građana platilo bi mito, za neplaćanje carine na granici 15%, a 13% građana bi se zbog dobivanja sudskog spora ili ostvarivanja prava na alternativni smještaj poslužilo podmićivanjem. Zatim, 12% građana bi mitom osiguralo sebi neku komunalnu uslugu, a isti je postotak građana koji bi platili mito da umanje porez, dok su bolje ocjene djece u školi razlog davanja mita za 5% građana.

Kada su u pitanju ispitanici bošnjačke nacionalnosti, njih 34% bi platilo mito da zaposli sebe ili nekog svog, 32% da dobije bolju ljekarsku uslugu a 23% bi umjesto kazne za prometni prekršaj platilo mito. Ispitanici srpske nacionalnosti bi platili mito da dobiju bolju ljekarsku uslugu i to 28%, da zaposli sebe ili nekog svog 25% a 19% da ne plati kaznu za prometni prekršaj. Ispitanicima hrvatske nacionalnosti (23%) je neplaćanje kazne za prometni prekršaj

razlog da se neko podmiti, za 23% je to dobivanje bolje ljekarske uslugu a za 22% zapošljavanje sebe ili nekog svog.

**Da li biste vi lično platili mito ukoliko vam ga nadležni službenik zatraži u slijedećim situacijama?
(Svi ispitanici)**

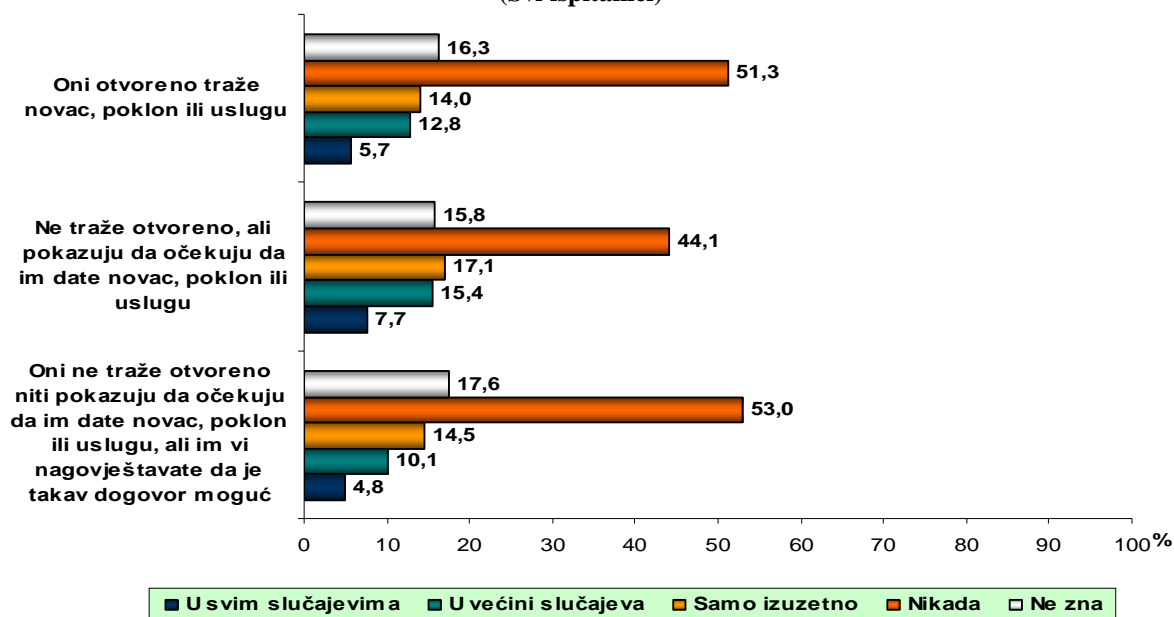

Grafikon 13.

Dvije petine ispitanika je u protekloj godini doživjelo u kontaktima sa javnim činovnicima da se mito ne traži otvoreno ali se pokazuje da se očekuje novac, poklon ili usluga. Građani su na osnovu nekih, nagovještajnih radnji i postupaka mogli direktno zaključiti da se od njih traži protuusluga.

Kada ste u posljednjih godinu dana imali kontakte sa javnim činovnicima koliko često vam se dešavalo da...?

(Svi ispitanici)

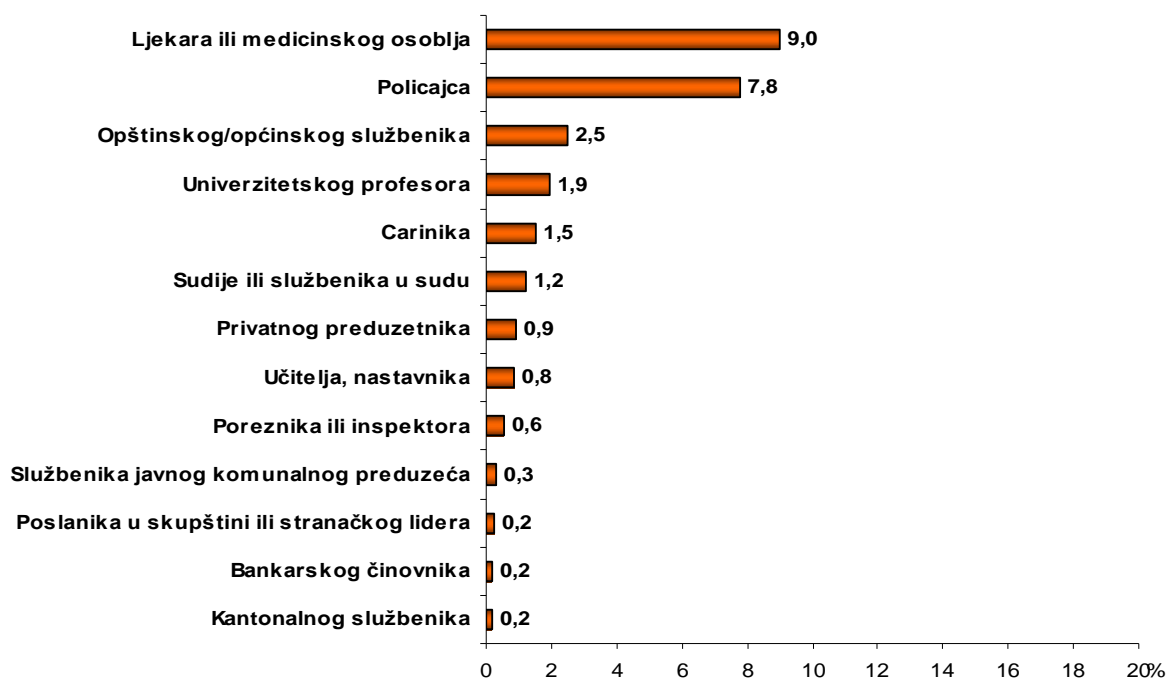

Grafikon 14.

Najčešće su ljekari ili medicinsko osoblje i policajci tražili mito za rješavanje nekog problema. Prethodna studija TI BiH iz 2008. godine je imala slične rezultate. Naime, 71% ispitanika je smatralo da je policija korumpirana, za političke stranake je to smatralo 70% ispitanih, za zdravstvo 69%, za carinu 68%, za entitetske vlade 66% a za pravosuđe 62%.

Ako ste u posljednjih godinu dana bili u situaciji da se od vas traži mito (novac, poklon ili usluga) za rješavanje nekog vašeg problema, da li je to bilo od strane...?

(Svi ispitanici)

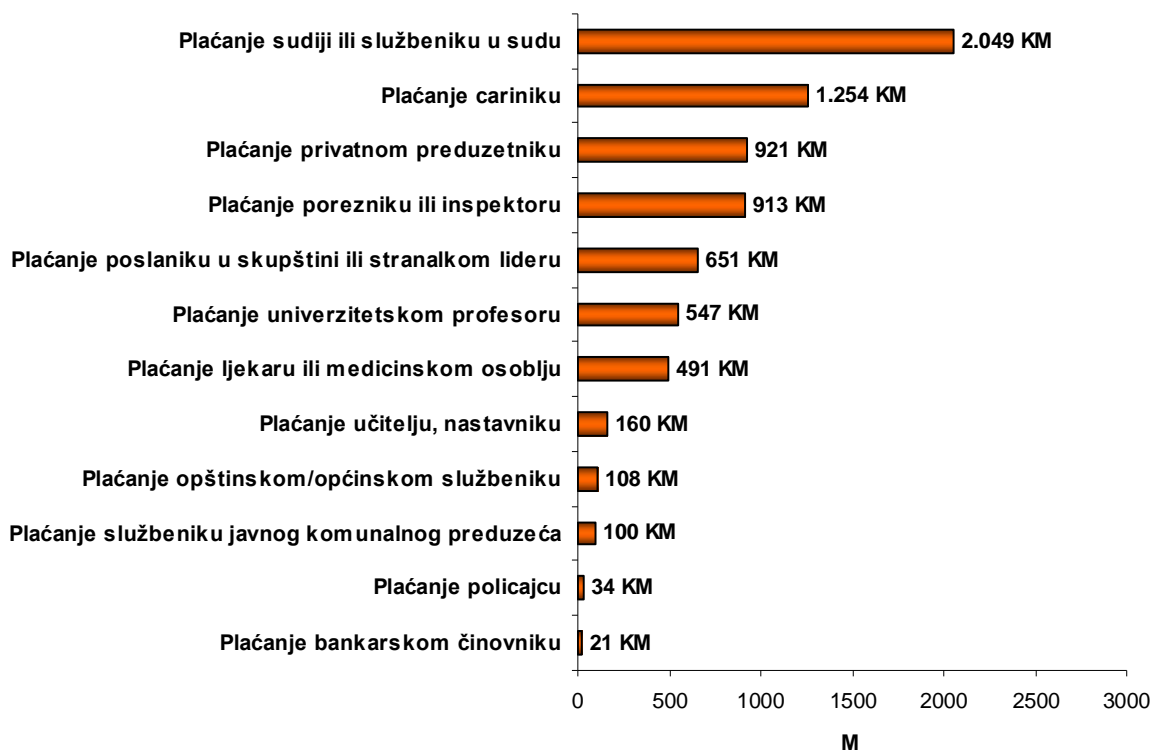

Grafikon 15.

Heidenheimer je razvio pojmovne instrumente za proučavanje javne korupcije. Tako razlikujemo dva tipa korupcije: korupcija kao trgovina (market corruption) i korupcija kroz društvenu promociju (parochial corruption). Kod korupcije kao trgovine je tarifa razmjene određena, dok kod korupcije za društvenu promociju nema određene tarife, jer se ostaje neprecizirana obveza vraćanja usluge. Ta dva tipa korupcije često se miješaju, isprepliću, ali i jedan i drugi predstavljaju kršenje pravila javnog interesa i općeg dobra.

Prosječan iznos plaćenog mita među ispitanicima ovog istraživanja je iznosio 491 KM za ljekara ili medicinsko osoblje i 34 KM za policajca. Najveći iznosi su plaćeni kao mito sudiji ili službeniku u sudu i to 2049 KM. Iz rezultata se vidi da visina mita korelira sa plaćom podmićenog službenika.

Prosječan iznos mita (novca, poklona ili usluge) datog za...
(Svi ispitanici)

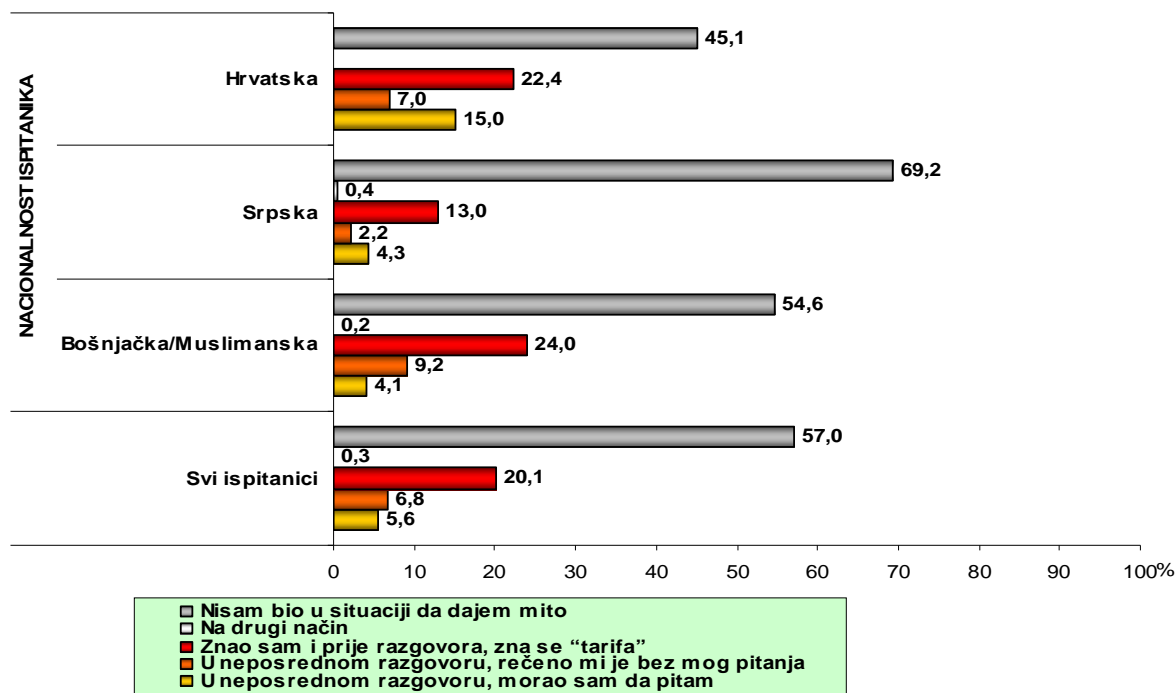
Grafikon 16.

Više od polovice ispitanika navodi da nije nikad bilo u situaciji dati mito, a ostali navode da su visinu sume koju je potrebno dati znali i prije razgovora jer je tarifa poznata. Obzirom da veliki broj ispitanika dobiva informacije od rodbine i prijatelja o korupciji, vjerovatno se u takvim razgovorima navode i osobna iskustva kao i cijene tih, posebnih, usluga.¹⁰

¹⁰ Usporediti rezultate sa grafikonom 8.

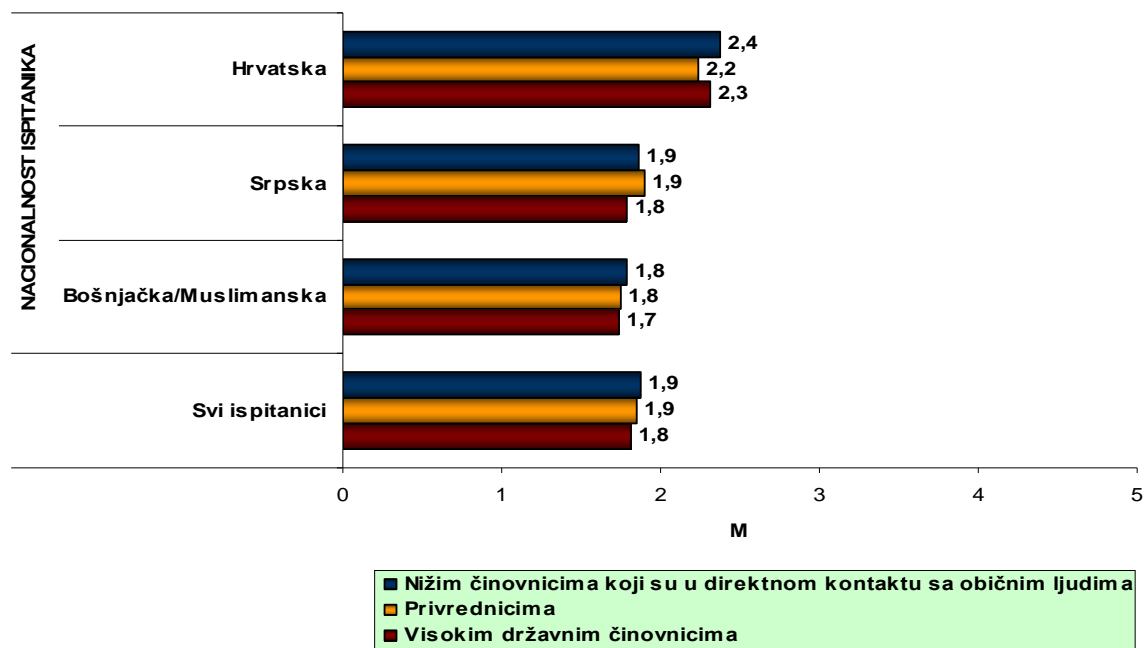
Ukoliko ste nekada bili primorani da platite mito, kako ste znali koju sumu novca treba da date?

Grafikon 17.

Napore vlasti u borbi protiv korupcije građani BiH ne ocjenjuju značajnim. Prema mišljenju ispitanika, sadašnja vlast ne ulaže mnogo napora da iskorijeni korupciju među privrednicima, te nižim i višim činovnicima. Ispitanici hrvatske nacionalnosti procjenjuju napore vlasti, u prosjeku, većim.

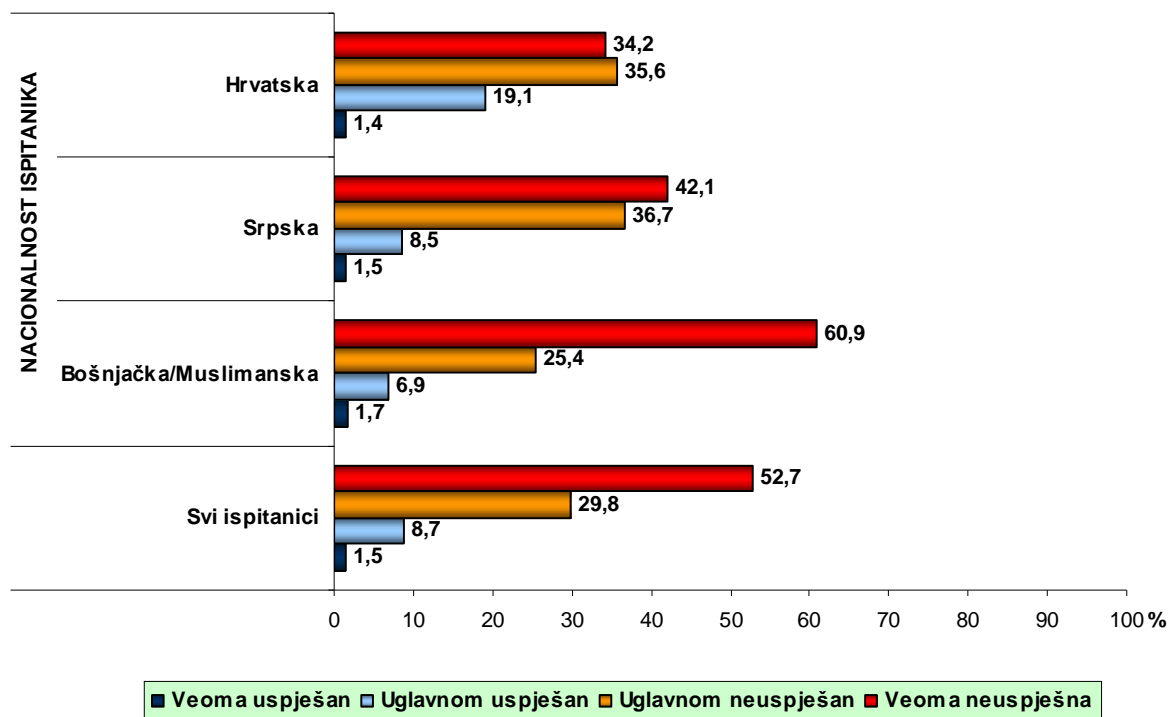
Po Vašem mišljenju, koliko sadašnja vlast ulaže napora da iskorijeni korupciju među...?

Grafikon 18.

Kada je proces privatizacije u pitanju, većina ispitanika dosadašnji proces privatizacije vidi kao veoma neuspješan, s tim da ispitanici hrvatske nacionalnosti ocjenjuju ovaj proces nešto povoljnije od ostalih. Ispitanici većinom smatraju da najviše korupcije ima u procesu privatizacije i to češće smatraju ispitanici srpske nacionalnosti.¹¹

Kako biste ocijenili dosadašnji tok privatizacije?

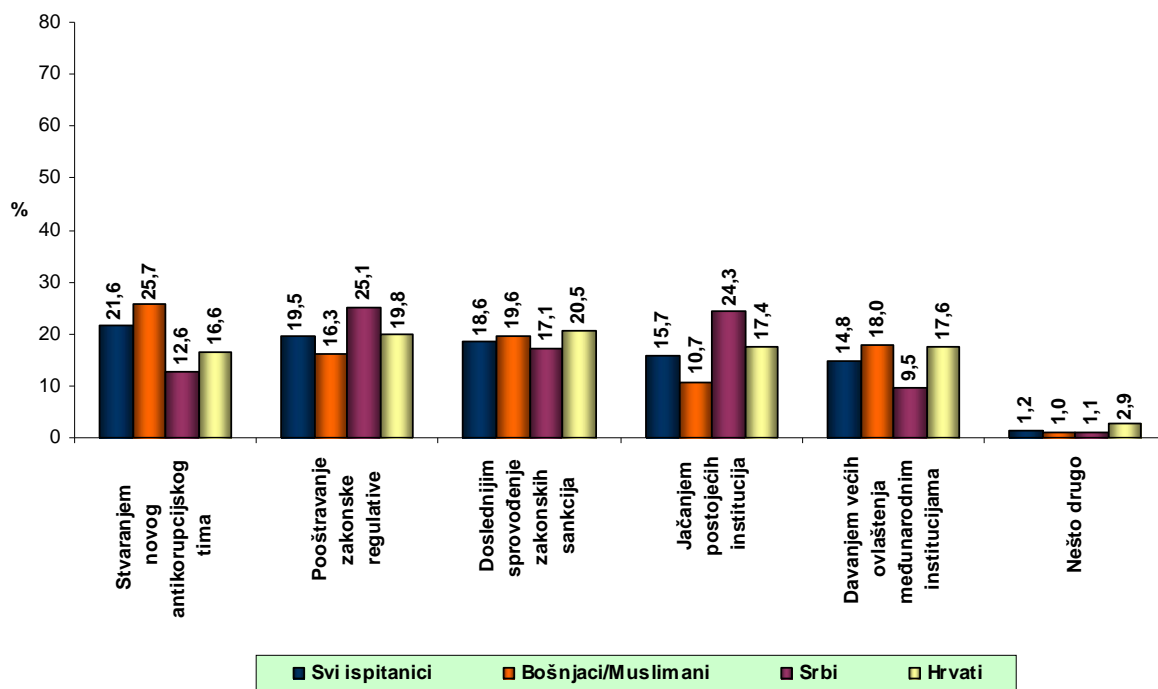
Grafikon 19.

Stvaranje antikorupcionog tima

Više od petine ispitanika smatra da se stvaranjem novog antikorupcijskog tima može najbolje boriti protiv korupcije a petina navodi da je potrebno pooštriti zakonske regulative i dosljednije sprovoditi zakonske sankcije. Za ispitanike bošnjačke nacionalnosti je najefektivnije rješenje u borbi protiv korupcije stvaranje novog antikorupcijskog tima, ispitanici hrvatske nacionalnosti su skloniji pooštavanju zakonske regulative i njenom dosljednijem sprovođenju, dok ispitanici srpske nacionalnosti uz pooštavanje regulative predlažu i jačanje postojećih institucija kao sredstvo u borbi protiv korupcije.

¹¹ Uporediti sa grafikonom 5.

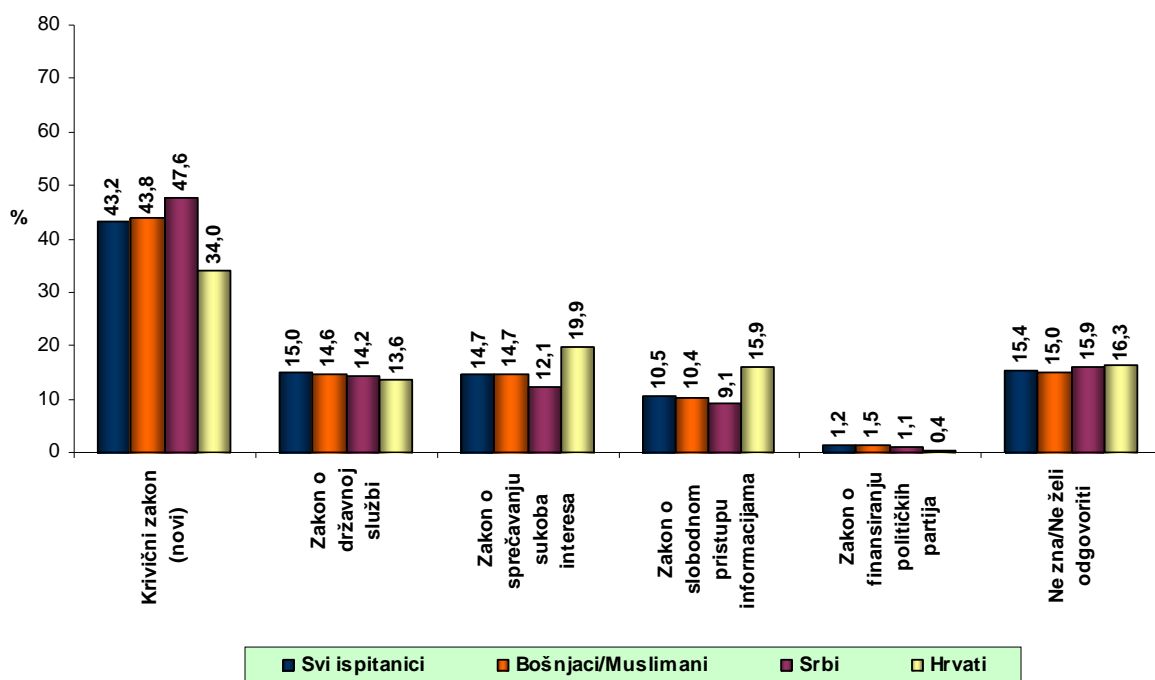
Po vašem mišljenju kako se najbolje možemo boriti protiv korupcije?

Grafikon 20.

Pri razmatranju učinka zakona BiH u borbi protiv korupcije, gotovo polovica ispitanika je mišljenja da od svih navedenih zakona, (novi) Krivični zakon najviše doprinosi smanjivanju korupcije. Utjecaj na rezultat istraživanja ima i činjenica da građani ovaj zakon vjerojatno bolje poznaju nego ostale navedene zakone.

Po vašem mišljenju koji od navedenih zakona najviše doprinosi smanjivanju korupcije?

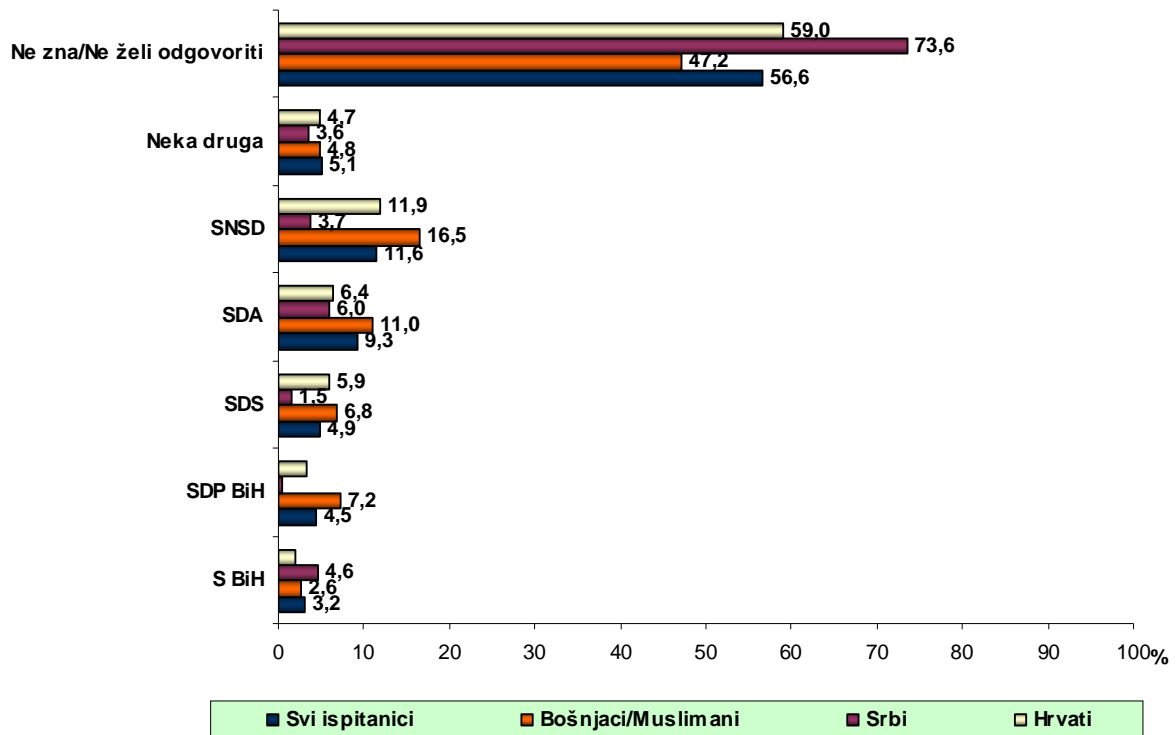

Grafikon 21.

Političke stranke

Netransparentne politike političkih stranaka u BiH imaju utjecaj da većina građana nema uvida u njihovo djelovanje. Više od polovice ispitanika nije imalo odgovora na pitanje koja je politička stranka u BiH najkorumpiranija. Ostali ispitanici su procijenili da je to SNSD ali češće su predstavnici bošnjačkog i hrvatskog nego srpskog naroda vidjeli SNSD na ovaj način nego ispitanici srpske nacionalnosti. SDA je kao najkorumpiranija stranka više viđena od strane Bošnjaka (9%) nego Hrvata i Srba.

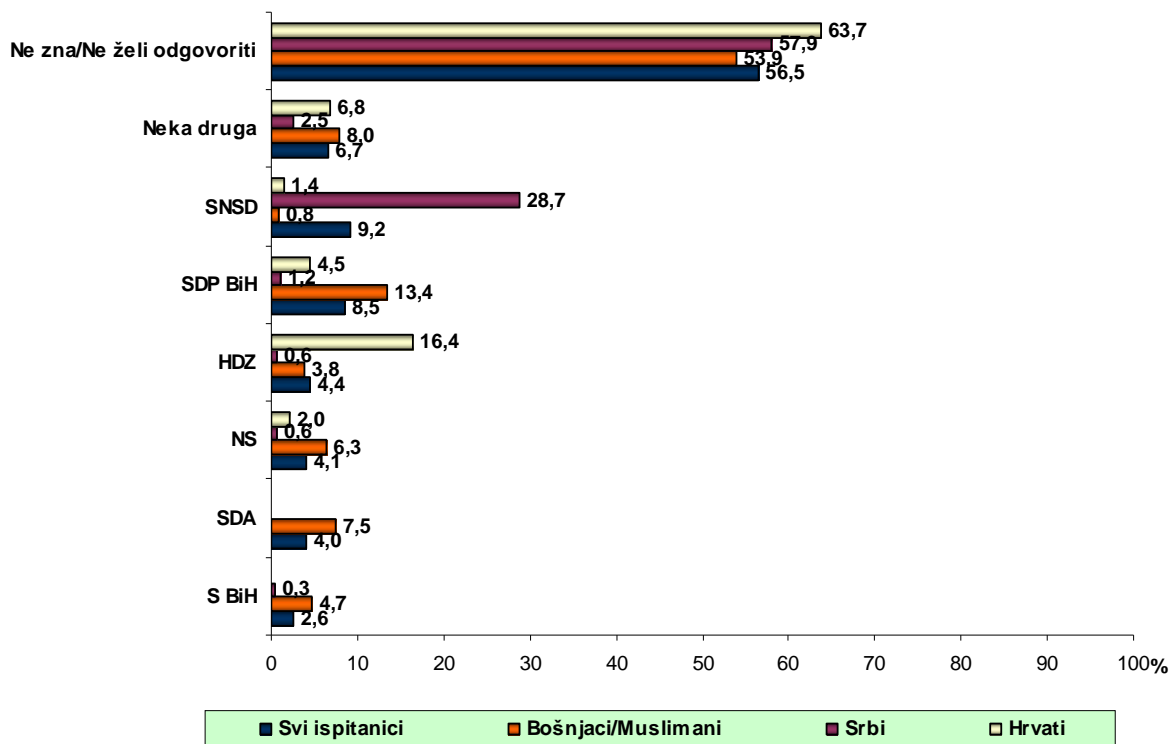
Po vašem mišljenju koja stranka je najkorumpiranija?

Grafikon 22.

Odgovor na pitanje koja stranka ima najbolji program za borbu protiv korupcije nije dalo više od polovice ispitanika. Ispitanici bošnjačke nacionalnosti češće od ostalih smatraju da SDP BiH ima najbolji program za borbu protiv korupcije dok ispitanici srpske nacionalnosti smatraju da je to SNSD a ispitanici hrvatske nacionalnosti HDZ. U studiji koju je TI BiH pred izbore 2008. godine u periodu od 5. do 14. 06. 2008. godine sproveo na reprezentativnom uzorku od 1600 punoljetnih građana Bosne i Hercegovine u 65 opština, 47% građana nije imalo odgovor na pitanje. Kao stranke koje bi se najbolje obračunale sa korupcijom su tada ocjenjene SNSD sa 13%, SDP BiH sa 9%, SDS sa 7% i SDA sa 5%.

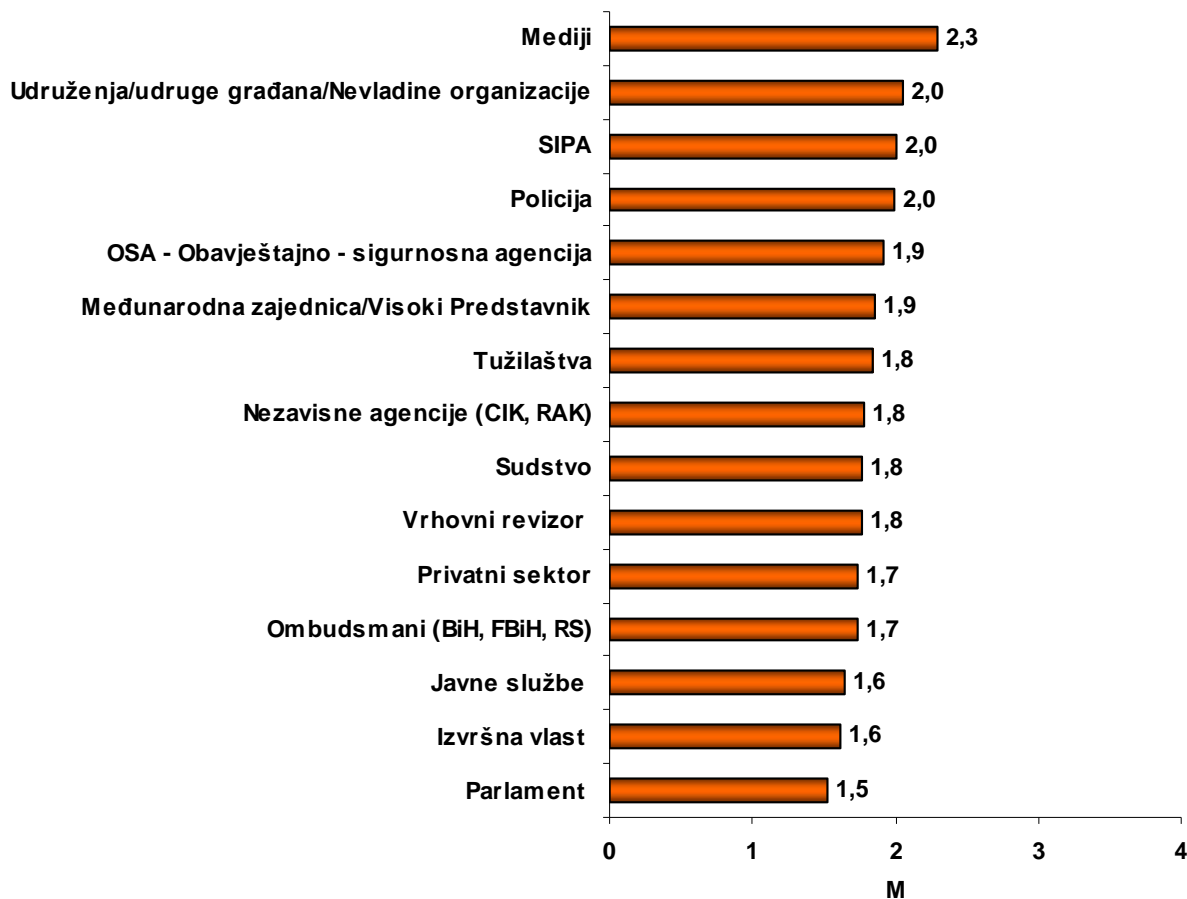
Po Vašem mišljenju koja stranka ima najbolji program za borbu protiv korupcije?

Grafikon 23.

Kao najefikasnije institucije u borbi protiv mita i korupcije su procijenjeni mediji, a najmanji učinak, po mišljenju ispitanika, imao je Parlament BiH. Tretman problema korupcije u pojedinim medijima, učinak kojeg ovi mediji imaju na pokretanje sudskih postupaka i osvješćivanje građana su vjerojatno razlog što ispitanici učinak medija u razotkrivanju korupcije ocjenjuju učinkovitijim nego, primjerice, parlamentarne inicijative.

Po vašem mišljenju koliko su pojedine institucije u našoj državi u posljednjoj godini dana bile efikasne u borbi protiv mita i korupcije?

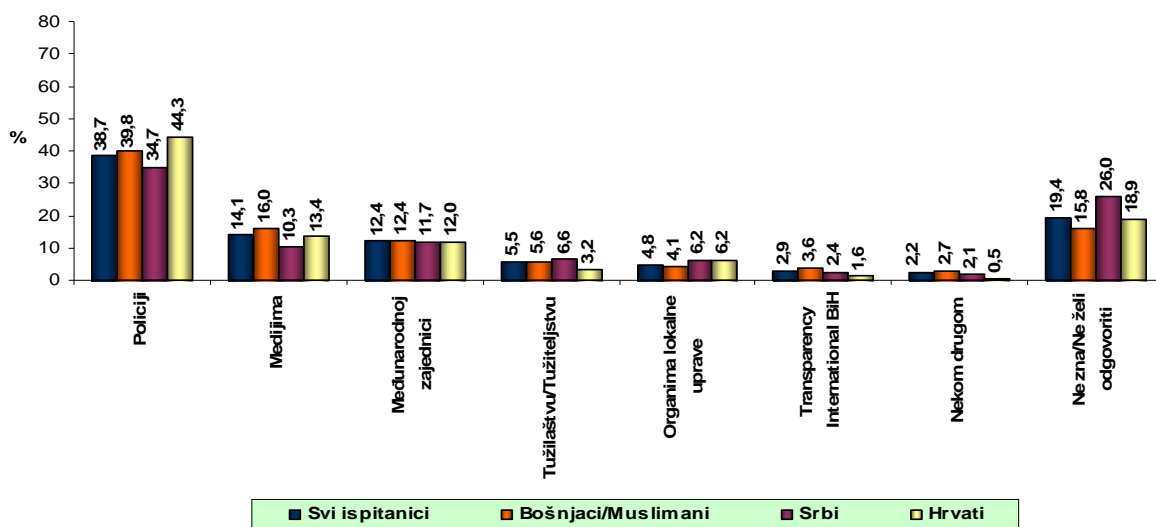

Grafikon 24.

Prijavljivanje korupcije

Ispitanici bi najčešće korupciju prijavili policiji (39%), medijima 14%, a međunarodnoj zajednici 12%. Povjerenje u tužilaštva i organe lokalne uprave za prijavu korupcije ima tek 5% ispitanika. Rezultat pokazuje da građani uprkos percipiranju korupcije u policiji ipak najviše povjerenja imaju u ovu instituciju.

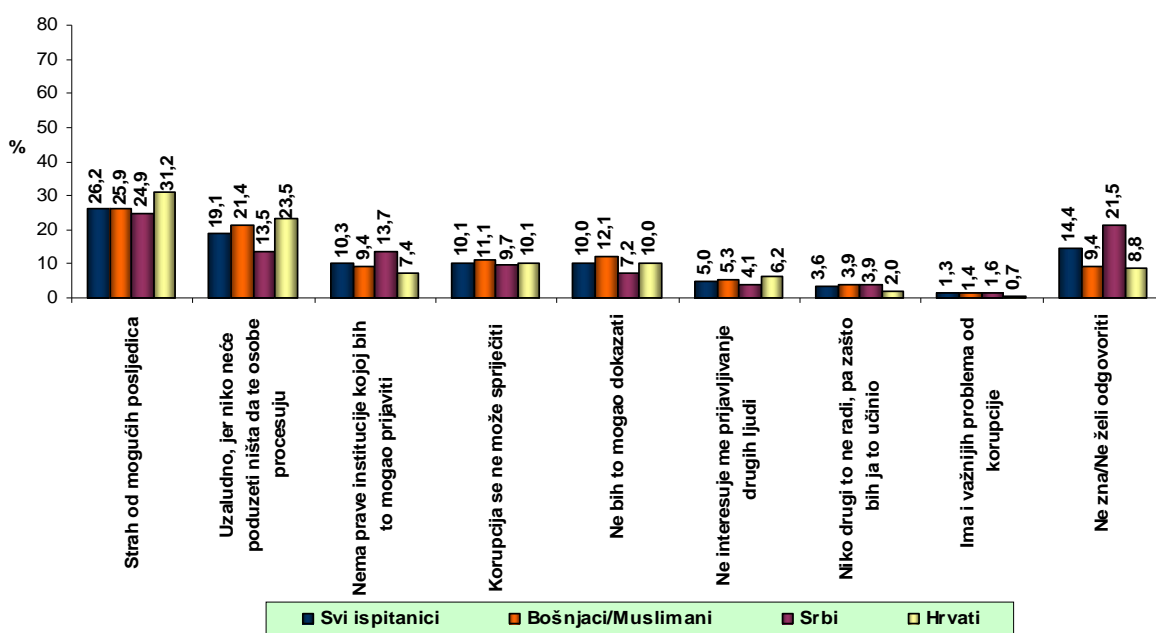
Kome biste najprije prijavili slučaj korupcije?

Grafikon 25.

Razlog za neprijavlivanje korupcije građani vide najčešće u strahu od mogućih posljedica. Uzrok ovakvom stavu je nedovoljna zaštita tzv. „zviždača“ (*whistleblowers*) u bosansko-hercegovačkom društvu. Prijavlivanje korupcije 19% građana ocjenjuje kao uzaludan napor jer se neće poduzeti ništa da se te osobe procesuiraju, a 10% ispitanika smatra da ne postoji prava institucija kojoj se to može prijaviti. Isti postotak građana smatra da se korupcija ne može spriječiti i da se slučaj korupcije ne bi mogao dokazati. U odgovorima na ovo pitanje primjećuje se da građanima nedostaje antikorupcioni tim sa jasnim nadležnostima, odnosno centralna agencija za borbu protiv korupcije.¹²

Iz kojih razloga biste se suzdržali da prijavite slučaj korupcije?

Grafikon 26.

¹² Usporediti sa grafikonom 16.